

Soovitussortiment kui aedniku töövahend

Ettekanne puuviljanduskomisjonis 07.02.2013 Räpinas

1. Sordist sõltub palju

- Agrotehnika (väetamine, lõikusvõtted, maakasutus reakohtades jne.)
- Sordid ja alused

Kumb neist mõjutab rohkem saaki ja tulukust, kas agrotehnika või sort? Polli teadlased on sorte oluliseks pidanud. Mitmed neist on sordiuurijad ja -aretajad. Paljude sortide seast on raske kasvatamiseks sobivat valida. Eestis hõlbustab valikut soovitussortiment, millel on aukartust vääriv ajalugu. Sakslaste Tallinna Eestimaa Aianduse Selts soovitas 1896. aastal puukoolides paljundada 13 õunasorti. Praegu kehtivas soovitussortimendis on nendest veel alles kolm.

2. Soovitussortiment läbi aegade

"Eesti pomoloogias" (1970) leiavad kajastamist sortimendi muutused kuni aastani 1967. Järgnevast annab aimu raamatu "Puuviljad ja marjad Eestis" (2010 ja 2012) peatükk 2.3 Soovitussortimendid ja lisa 5. Lühikokkuvõtte sellest siinsamas tabelina.

Eestis kehtinud sortimente

Aasta ja sortimendi koostajad	Sortimendi nimetus	Kultuurid
1896 – sakslaste Tallinna selts		õunapuu
1904 – sakslaste Eestimaa ja Põhja-Liivimaa esindajad	normaalsortiment	õunapuu
1919 – eestlaste 1. aianduse-mesinduse kongress	normaalsortiment (standardsortiment)	õunapuu
1938-39 – pomoloogia komisjon	standardsortiment	Õuna-, pirni-, ploomi- ja kirsipuud - 1938. Sõstrad, karusmarjad, vaarikad ja maasikad – 1939.
1946 - pomoloogia komisjon	standardsortiment	Õuna-, pirni-, ploomi- ja kirsipuud, sõstrad, karusmarjad, vaarikad, maasikad
1967 -	rajoonitud sordid	Õuna-, pirni-, ploomi- ja kirsipuud, sõstrad, karusmarjad, vaarikad, maasikad
1972 -	rajoonitud sordid	Õuna-, pirni-, ploomi- ja kirsipuud, sõstrad, karusmarjad, vaarikad, maasikad
1998 -	soovitussortiment	+ astelpaju, jõhvikas, pookealused
2005 – Eesti Aiandusliidu puuviljanduskomisjon	soovitussortiment	+ mustikas, viinapuu
2010 – Eesti Aiandusliidu puuviljanduskomisjon	soovitussortiment	+ kuslapuu

3. Kes vajavad soovitussortimenti?

- Algajad koduaednikud (esialgseks orienteerumiseks)
- Algajad äriaednikud (risiki vähendamiseks)
- Õppijad (ühine arutlusmaterjal, sarnane kohustusliku kirjandusega)
- Puukooliaednikud (paljundamisel võiks eelistada soovitussorte)

4. Kuidas saaks soovitussortimendist aedniku töövahend?

Sortimenti hakatakse vajaliku töövahendina kasutama siis

- kui see koostatakse koostöös (teadlased ja tootjad) ja sisaldab sorte mida aktsepteerivad mõlemad osapooled,
- kui me ise seda koostatud sortimenti kasutame ja propageerime.

5. Kuidas olla sortimendi koostamisel objektiivne otsustaja?

- Otsustamiseks peab olema aega. Materjalid olgu varakult laiali saadetud.
- Kuulata ära kõigi soovijate seisukohad. Rääkida võimalikult lühidalt ja ainult hädavajalikku.
- Tunnistada, et me kõik võime eksida ja olla valmis selleks, et otsustamisel eksimegi. Peame julgema eksida, kartmata sanktsiooni ja kaaslaste halvaks panu.
- Pöörakem tähelepanu vigadele, aga mitte nende tekitajatele, kes reeglina ei tee seda tahtlikult. Vea tekkimise selgitamiseks pole vaja aega raisata. Viga vajab parandamist.
- Andkem endale aru, et keegi pole kõiketeadja. Hääletamisel erapooletuks jääda pole häbiasi. Häbeneda tuleks hääletamist teiste järgi, asja sisuliselt tundmata. Hea kui saaks hääletamisel vältida teiste mõju (kinnine eelhääletus ja avalik arutelu vaid nende sortide puhul, kus on eriarvamusi).

6. Sortide arv praeguses soovitussortimendis Kokku 169 sorti ja 18 pookealust

Koostati Eesti Aiandusliidu puuviljanduskomisjoni poolt 01.12.2009 Pollis

Kultuur	Äriaedadele	Koduaedadele	Äri- ja koduaedadele	Perspektiivsordid	KOKKU
Õunapuu	5	17	8	11	41
Pirnipuu		5	2	5	12
Ploomipuu		7	10	1	18
Hapukirsipuu		4	2		6
Maguskirsipuu		7	3	2	12
Maasikas		3	4	2	9
Vaarikas		5	3	3	11
Pampel			1		1
Must sõstar	2	5	3	2	12
Punane sõstar		5	3		8
Karusmari		6	2	1	9
Astelpaju			5		5
Jõhvikas		4	2		6
Mustikas		1	1	3	5
Viinapuu		4	3	5	12
Söödav kusalapuu				2	2
POOKEALUSED					
Õunapuu			10		10
Pirnipuu		1	1	1	3
Ploomipuu			1	1	2
Kirsipuu		1	1	1	3

7. Meie sordiuurijaid ja puuviljatootjaid

Kultuur	Sordiuurijad	Tootjad
Õunapuu	T. Univer	A. Ootsing, K. Kasvand,
Pirnipuu	T. Univer	A. Ootsing
Ploomipuu	H. Jänes	A. Ootsing
Hapukirsipuu	H. Jänes	
Maguskirsipuu	H. Jänes	A. Ootsing
Maasikas	A. Libek	
Vaarikas	L. Arus	
Pampel	L. Arus	
Must sõstar	A. Libek, V. Eskla	R. Karukäpp
Punane sõstar	A. Libek, V. Eskla	
Karusmari	A. Libek	
Astelpaju	M. Jalakas	
Jõhvikas		T. Jaadla
Mustikas	M. Starast	T. Jaadla
Viinapuu	H. Poom	L. Kaska, M. Värnik, G. Tammemägi, R. Aas, A. Kivistik, K. Karp
Söödav kusalapuu	L. Arus	
POOKEALUSED		
Õunapuu	T. Univer	
Pirnipuu	T. Univer	
Ploomipuu	H. Jänes	
Kirsipuu	H. Jänes	

8. Kui sageli tuleks sortimenti muuta?

Küllap nii nagu ikka soovitatakse: nii harva kui võimalik ja nii sageli kui hädavajalik.

- Igal aastal võiks lisada perspektiivsorte ja välja arvata aegunud sorte.
- 5 aasta tagant võiks otsustada perspektiivsortide saatuse (Ä, K, välja jätta), teha suuremaid muudatusi ja välja anda uuendatud raamat sortimendi tutvustamiseks.

Selleks, et komisjoni liikmed suudaksid talvel otsustada, vajame ringsõite suvel sortidega tutvumiseks (juulis, augustis ja septembris).

9. Kuidas sorte tundma õppida?

Sortimenti koostades pöörame tähelepanu sortide majanduslikele omadustele. Neist rääkides peame olema veendunud, et räägime samadest sortidest. Peame tundma sorte millest räägime viljade, võrsete (maasikal risoomiharu) ja üheaastaste okste sorditunnuste abil. Puukooliaednikud ja istikumüüjad peaksid oma sortimenti tundma nii lehtedega võrsete kui raagus üheaastaste okste järgi. Proovime meiegi, kuidas tunneme praegusi soovitussorte.

- Õunasordid
- Musta sõstra sordid